

Siyasal Etik Kavramının Söylem Etiği ve Yasal Düzenlemeler Üzerinden Tartışılması: Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge Örneği

Yaşam BALKU*

Turan ŞENER**

Öz

Siyasal etik kavramı, uygun davranış biçimlerinin ve topluluk için iyi olan iş ve eylemlerin kamusal alan içine dahil edilmesini ifade etmektedir. Jürgen Habermas ise, geliştirdiği söylem etiği teorisi ile birlikte, söylemin siyasal ve etik boyutunu tartışarak, müzakereci bir etik teorisi geliştirmiştir. Bu çalışmada söylem etiği teorisi, siyasi aktör ve kurumlar perspektifinden ele alınmış ve etik davranış ilkeleri “Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge” örneği üzerinden tartışılmıştır. Örnek olarak seçilen yönerge, “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” baz alınarak incelenmiş ve bu doğrultuda siyasal etik kavramının yasal düzenlemelerle birlikte değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın amacı, siyasi kişi ve kurumlarla-yurttaş arasındaki siyasal etik ilişkisini söylem etiği teorisi üzerinden incelemektir. Söylem etiği teorisinin, kamusal alan içindeki etik davranış ilkeleriyle olan bağlantısının, yukarıda ifade edilen yönerge örneği kapsamında ele alınması ve söylem etiği teorisi kapsamında siyasal etik davranış ilkelerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda söylem etiği teorisiyle, kamusal alan içindeki etik davranış ilkelerine yönelik olarak sunulabilecek önerilerin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Çalışma, siyasal etik davranış ilkelerinin söylem etiği teorisiyle birlikte yasal düzlemde ele alınması durumunda, etik ilkelerin yurttaş üzerinde de etkili olarak müzakereci demokrasi ortamının mümkün kılınmasına katkıda bulunabileceği tespiti üzerinde durmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Etik, Söylem Etiği, Habermas, Kamusal Alan

Discussion of the Concept of Political Ethics Through the Ethics of Discourse and Legal Regulations: Example of the Presidency of the European Communication Ethical Conduct Principles and the Ethics Commission's Working Procedures and Principles

Abstract

The concept of political ethics refers to the inclusion of appropriate behavior patterns and good deeds and actions in the public sphere. Jürgen Habermas, on the other hand, developed a deliberative theory of ethics by discussing the political and ethical dimensions of discourse, together with his theory of discourse ethics. In this study, the theory of discourse ethics is discussed from the perspective of political actors and institutions, and ethical behavior principles are discussed through the example of the "Ethical Behavior Principles of the Presidency of the European Union and the Directive on the Working Procedures and Principles of the Ethics Commission". The directive, which was chosen as an example, was examined on the basis of the "Regulation on Principles of Ethical Behavior for Public Officials and Application Procedures and Principles", and in this direction, it was aimed to evaluate the concept of political ethics together with legal regulations. The aim of the study is to examine the political ethics relationship between political persons and institutions and citizens through the theory of discourse ethics. It is aimed to deal with the connection of the theory of ethics of discourse with the principles of ethical behavior in the public sphere, within the scope of the above-mentioned directive example, and to evaluate the principles of political ethical behavior within the scope of the theory of ethics of discourse. In this direction, with the theory of ethics of discourse, it is aimed to put forward suggestions that can be presented for ethical behavior principles in the public sphere. The study focused on the determination that if the principles of political ethical behavior are handled on a legal level together with the theory of ethics of discourse, ethical principles contribute to the enabling of a deliberative democracy environment effectively on citizens.

Anahtar Kelimeler: Political ethics, Ethics of discourse, Habermas, Public Sphere

* Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Doktora Programı, yasamm.balku@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8655-4084

** Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, turansener@akdeniz.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2354-015X
(Makale Türü: Araştırma Makalesi)

Geliş/Received: 04.3.2022

Kabul/Accepted: 29.03.2022

***Etik Kurul İzni:** Bu çalışmaya, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, mülakat ve deney içeren çalışmalar kapsamına girmediğinden, etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Giriş

Siyasette etik kavramının tartışılmasının ana sebebi, demokratik sistemin işleyişinin bütünlüğünü korumak amacıyla etik sistemin devamlılığının sağlanması gerekliliğidir. Çünkü etik kurallar çerçevesinde, müzakere süreci sonucunda ortaya çıkan politikalar, geçerli gerekçeler sunularak değerlendirilir ve bu süreçte yurttaşlara karşı adil ve şeffaf davranılarak hesap verilmesi istenilmektedir. Bu nedenle siyasetteki temel etik kurallar, kamuoyunu doğrudan temsil eden temsilcilerin (milletvekilleri vb.) temsil ettikleri yurttaşlara karşı standartlaşmış biçimde ihtiyatlı davranmalarını gerektiren davranış biçimlerinin çerçevesini çizmektedir (Yüksel, 2011: 622). Dolayısıyla etik davranış ilkeleri yalnızca siyasetçilerin davranış biçimlerini değil, aynı zamanda demokratik ölçütleri de etkilemektedir. Etik kurallar, siyasetçiler ve halk arasındaki “halkla ilişkileri” geliştirerek, kamuoyunun siyasal süreçlere katılım oranını arttırmaktadır. Bu bağlamda hükümetler de varlıklarını sürdürebilmek amacıyla seçmenlerle sürekli iletişim kurmak zorundadırlar (Şen, 2012: 4598). Jürgen Habermas’ın söylem etiği teorisi ise, yurttaşların politik konularda konuşabildiği ve siyasete doğrudan etki edebildiği etik-politik kuramdır. Habermas, müzakereci demokrasi kuramını inşa ederken, belirli ilkelere dayanan etik bir siyasal iletişim modelini de ortaya koymuştur. Bu teori, doğruluk, güvenilirlik, eşitlik vb. gibi etik ilkeleri beraberinde getirmektedir (Şen, 2012: 4595).

Bu bağlamda çalışmanın amacı, siyasi kişi ve kurumların, yurttaşla olan etik davranış ilkeleri temelindeki ilişkisini söylem etiği teorisiyle birlikte tartışmaktır. Bu sebeple daha önce kamu görevlilerine yönelik olan ve etik davranış ilkeleri ile ilgili olarak yayımlanmış “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” kapsamında belirtilen etik davranış ilkeleri değerlendirilmiştir. “Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge” ise, örnek olarak alınmış ve yönerge üzerinden söylem etiği teorisinin siyasi kurum ve kişilere olan etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda siyasal etik kavramına ve tarihçesine değinilmiştir. İkinci kısımda, Habermas’ın söylem etiği ve etiğin incelemesi yapılmıştır. Son kısımda ise, etik hususundaki ilgili yasal düzenlemeler ve yönerge kapsamındaki söylem etiği ve siyasal etik tartışılmıştır.

Siyasal Etiğin Temelleri

Her ne kadar günümüz Türkçesinde etik ve ahlak/moral kavramları birbirlerinin yerlerine kullanılıyor olsalar da aslında farklı anlamları ifade etmektedirler. Ahlak kavramı kişilerin, grupların veya toplumların sahip oldukları inançların, bilgi birikiminin ve değerlerin sürekli olarak yaşamın içinde

olması ve bireyleri ağ gibi sararak yaşam biçimi haline gelişini ifade etmektedir (Özlem, 2004: 17). Etik ise, Yunanca” ethos” köküne dayanmakta olup, kavram tanım itibariyle, doğru bilgiye, en yüksek iyiye ve doğru eyleme ulaşmayı ve doğruluğun ölçütlerine göre hareket etmeyi ifade etmektedir (Özlem, 2004: 22). Kavram, bir “*varoluş tarzı*” nı ortaya koyarak, “*bilgece bir şekilde eylem yolunun arayışında olan*” kişinin yaşam biçimini dile getirmektedir (Badiou, 2013: 17). Ancak günümüzde etik ve ahlak kavramları birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu kavramlar, yerleşik olan insani değerlere aykırılık teşkil etmeksizin, uygun ve doğru kararları vererek doğru eylemlerde bulunmayı ifade ederler (Tepe, 2020: 15).

Etik değer ve ilkeler, devlet kurumunun doğuşuyla birlikte önem kazanmış ve topluluk içinde bir takım siyasi ve ahlaki ilkelerin birlikte uygulanmasını zorunlu kılmıştır (Özlem, 2004: 66). Bu sebeple siyaset teorilerinin ortak sorunu, insanın kendisi ve onun farklı alanlar içindeki hareket ediş biçiminin çerçevesinin niteliğidir. İnsanın toplumun içine dahil olmasıyla birlikte gelişen politik toplumda, ortak iyiler ve kötüler belirlenmektedir. Bu anlamda politik toplumun, bir takım etik kodları inşa etmeye başlaması sebebiyle siyasi teoriler de yalnızca siyasi değil, aslında siyasi-etik problemlerle uğraşmaktadır (Sarıbay, 2020: 58). Çünkü modern siyasi teoriler, rasyonel olarak hareket eden özneyi ele alır, özneye belirli roller biçer ve bu sayede öznenin, toplum içinde “*ötekine karşı sorumlu*” olmasını amaçlar (Sarıbay, 2020: 59).

Etik kavramının kamusal alana taşınarak ilk defa siyasi arenada tartışılması ise, kuşkusuz Aristoteles’in aktif yurttaş (*zoon politikon*) kavramıyla mümkün olmuştur. Aktif yurttaş en temel anlamıyla, *insanın siyasi bir hayvan* olduğunu ifade etmektedir. Siyasi hayvanı, diğer hayvanlardan ayıran niteliği, anlamsız sesler çıkarmak yerine, peşi sıra anlamlı cümleler kurarak karşısındaki siyasi hayvanı ikna edebilmesidir. Aktif yurttaşın en önemli niteliği de sahip olduğu iletişim becerisiyle birlikte kamusal alanda ikna kabiliyetini kullanarak karşısındakileri ikna edebilmesidir (Aristoteles, 1975: 9-10). Karşılıklı olarak mantıklı konuşabilmek ve “*karşılıklı bilgi akışı*”nı sağlayabilmek politik yurttaşın özüdür. Böylelikle insanın konuşabilme kabiliyetinin niteliği ve dilini kullanma biçimi toplumu barbarlıktan uzaklaştırarak mükemmel iletişimi ve uzlaşmayı beraberinde getirir (Özkan, 2020: 144).

Aristoteles’e göre siyaset, yapılması gereken veyahut uzak durulması gereken koşulları belirler ve bu doğrultuda toplumun ihtiyacı olan kanunları ve kuralları koyar. Siyasi alanın görevi, topluluk için kötülüğe neden olabilecek koşul ve olayları kamusal alanın dışına itmek ve topluluğun iyiliği için gerekli olan durumları içine almaktır. Koşulların iyiliği ve kötülüğünün tartışıldığı bu durum aslında kamusal alan içinde siyasi bir ahlak düzeninin inşa edildiğini göstermektedir (Çamlı, 2019: 5). Bu nedenle aktif yurttaşın kamusal alanda sahip olması gereken temel unsur erdemdir. Erdem hem ahlaki hem manevi ve aynı zamanda da siyasi bir öğedir (Aristoteles, 1998: 5). Erdem, politik sahada kendisini şu niteliklerle yansıtmaktadır: Doğru-dürüst olma, ölçülü olma, adaleti gözetme, cesur olma, espri yeteneğine sahip olma, dost olma, ruh yüceliğine sahip olma ve haksızlıklara karşı koyabilme vb. (Büyükdüvenci, 1993: 43).

İfade edilen bu erdemler -Aristoteles, bu erdemleri uzun bir liste halinde sıralar- her yurttaşın belirli oranlarda pay aldıkları erdemler olup, egemenliğin sahibi yurttaşlar ise yalnızca erdemli (Aristoteles, 1975: 121) ve iyi ahlak sahipleri olanlardır (Aristoteles, 1975: 106). Aristoteles, etik düşüncesinin temeline mutluluk (*eudaimonia*) kavramını yerleştirir. Bu durum yurttaşın politik olan yönünü etikle tamamlayarak etik-politik birleşimini gerçekleştirir. Bu nedenle yasa koyucu yurttaş, gerçekte etik değerlerin en yükseği olan mutluluğa ulaşabilmek, yani siyasal olana erişmek için kamusal alanda yer alır (Aristoteles, 1998: 5-6). Ancak Aydınlanmanın getirileriyle birlikte bu durum değişir. Immanuel Kant, ahlak yasasını öne sürer ve bu tezinde, iyilik ve kötülük ölçütlerini insanın kendi iradesine bağımlı kılar. Ödev ahlakı olarak öne çıkan bu düşünceye göre insanların her birinin kendi ödev ahlaklarına bağlı kalmaları nedeniyle, toplumda ahlak genelleşir ve evrensel bir ahlak yasası oluşur (Tepe, 2020: 20-21). Kant, saf pratik aklın diyalektiği görüşüyle birlikte evrensel bir ahlak yasasının varlığını destekler. Ona göre saf pratik akıl, insanın yapmakla mükellef olduğu ödevlerini, en yüksek iyiye ulaşma hedefiyle yapmasını gerektirir. Dolayısıyla ifade edilebilir ki bu noktada da iç içe geçmiş etik-politik bir vaziyetin varlığı mevcuttur (Kant, 1999: 154).

Çünkü etik, toplumun kendi kendisinin içinden çıkmak suretiyle yasal, mesleki veyahut toplumsal bir ahlaki otoriteyi doğurmaktadır. Bu durum uyulması beklenen ve genellikle de uyulan ahlaki kuralları yaratmaktadır (Heller, 2006: 123). Ahlaki kurallar, yasal olarak bağlayıcı olmamasına rağmen bağlayıcılık barındırırken, yasal kurallar ise, ahlaki normların aksine yasal bağlayıcılığa sahiptirler. Ancak toplumda yasal bağlayıcılığa sahip bu normlar ve yasalar da hali hazırda toplumun dünya görüşlerini, yaşam anlayışlarını, gelenekleri, örf ve adetlerini taşımaktadır. Gerçekte yasal bağlayıcılığa sahip normlar, adına konuştukları toplumdan bağımsız olmadıkları için toplum içinde söz sahibidir (Heller, 2006: 124). Bu nedenle ahlaki ya da yasal bir norm/kural olarak öne çıkan bazı durumlar, aslında toplum içinde ötekine karşı var olan yükümlülüklerdir. Örneğin toplumun normlarının aksi yönünde hareket eden bir bireyin hissettiği utanç duygusu, başka bir bireyin varlığından çekinmesinin sonucunda oluşan ahlaki bir yükümlülüğün sonucudur (Heller, 2006: 125). Bu durumda insanın toplum içinde kazandığı ahlaki normlar *zoon politikon* olan insanı, topluluğun içindeki etik hayvanlara dönüştürmektedir (Blackburn, 2003: 4).

Bu durumda yasaların ahlakla olan ilişkisinin, aslında yasaların toplum içindeki meşruiyetini sağladığı ifade edilebilir. Kant'ın ahlak yasasında var olduğu gibi toplumun ahlak kuralları, kişilerin eylemlerinin ahlakiliğini ve bu ahlaki eylemin de yasal zemindeki karşılığını belirlemektedir. Etik bir problem olarak eylemin arkasındaki niyetin niteliği öne çıkmaktadır. Kişi eylemini, hukuk kurallarıyla belirlendiği için mi yoksa ahlaki olarak öyle gerektirdiği için mi gerçekleştirmelidir? Ahlak, insanı içerden zorlayarak, yasayı içten korurken, yasalar ise, dışardan zorlayarak korumaktadır. Bu durumda

hukuki olarak gerçekleştirilen eyleme kıyasla, ahlaki olarak gerçekleştirilen eylemin verimi en yüksek orandadır (Topakkaya, 2020: 75).

Buradan hareketle ifade edilebilir ki insanın eylemlerini, ahlaki olarak mı yoksa yasal olarak mı ortaya koyduğu tartışmalı bir durumdur. Politikanın esas amacının bütün yurttaşların ortak çıkarını en yüksek oranda sağlamak olduğu (Özkan, 2020: 146) da göz önünde bulundurulduğu takdirde ortak çıkarları sağlamak amacıyla alınacak olan kararların niteliğinin ne olduğunun sorgulanması gerekebilir. Toplumun ortak çıkarına yönelik olarak alınan ortak kararların ahlaki niteliği tartışıldığında Kant'ın kategorik zorunluluk kavramına geri dönüş yapılabilir. Kant, üç temel maksim belirler:

"Öyle bir yasaya göre hareket et ki aynı zamanda onun tüm insanlar için geçerli evrensel bir yasa olmasını isteyebilesin."

"İnsanlığa, her seferinde kendi kişiliğinde olduğu gibi başka herkesin kişiliğinde de yalnız araç olarak değil ama aynı zamanda amaç olacak biçimde de davran."

"Öyle davran ki, iraden, kendisini herkes için geçerli kurallar koyan bir yasa koyucu gibi hissetsin" (Özkan, 2017: 305).

Yukarıda ifade edildiği üzere, topluluğun ortak değerlerine uygun olarak ortaya çıkan etik ilkeler, üst değerlere dönüşerek evrenselleştiği için bireylerin kendiliğinden itaat etmelerini sağlar. Nitekim John Rawls da geliştirdiği politik teorisinde, Kant'ın etik düşüncesinden etkilenmiş, "*Bir Adalet Teorisi*" adlı eserinde, ussal seçimlerin adil olarak gerçekleştirmesi savını öne sürmüştür. Toplumun rasyonel karar alma/verme süreci analizinde, Kant'ın kategorik zorunluluğuna benzer bir etik düşüncesini, kendi insan anlayışına uyarlamıştır. Rawls'a göre her insan kendi aklına uygun olan rasyonel kararları verdiği için toplumda akılcı/rasyonel kararlar alınabilmektedir (Öztürk, 2007: 60). Rawls ile benzerlik taşıyan diğer bir yaklaşım ise Jeremy Bentham'a ait olan faydacılık görüşüdür. Bentham'ın faydacılık görüşü, rasyonel-etik ilke temelinde biçimlenmiştir. Çünkü insanın mantıklı bulduğu seçim, ona en çok fayda veya mutluluk veren seçeneği tercih ettiği seçimdir. Yaklaşım, her birey kendi faydasını düşünerek rasyonel tercih yapacağı için tek tek bireylerin faydalarının toplamının, toplumun genel çıkarını sağlayacağını farz etmektedir. Sözgelimi insanın hem kendi çıkarına hem de toplumun çıkarına yönelik hareket etmesinden kaynaklı olarak vardığı yargılar, toplumdaki gerekçelendirilmiş yargılardır. Bu anlamda bireyin kendi yargısı aslında toplumun ahlaki yargısını taşımaktadır (Snare, 1975: 106).

Ahlaki bir çoğulculuk ortaya çıkmakta ve ahlaki çoğulculuğun verdiği kararlar kamusal alanda yer almaktadır (Cohen, 1995: 274). Kararlar, topluma ait olan etik değerlerden izler taşıdığı için insanın değerlerine uygun olan kararlar işlenebilmektedir (Tepe, 2020: 26). Bu durumda en yüksek insani ve etik değer ise, insan hakları ve hukuk gibi insan onurunu korumaya yönelik olan değerlerdir. Siyaset ise, bu değerleri korumayı amaçlayan ve uygun koşullar altında bu değerleri gerçekleştirmenin yolunu

arayan platformdur. Amacı bu değerleri yükseltmektir ve etiğin bu konudaki görevi, siyasetin yolunu aydınlatmaktır. Etik çerçevesinde ilerlemek ya da ilerlememek yine en sonunda kişinin kendisinin eylemlerine kalmaktadır. Kişinin eylemleri, insani değerleri yüceltebilir ya da aksine azaltabilir (Tepe, 2020: 27). İfade edilen bu değerler, iyi olanların toplum içinde kalmasını mümkün kılıp, kötü olan eylemleri dışarda bırakır. Dolayısıyla iyi eylemlerin siyaset içinde korunabilmesi, politik yozlaşmayı ve adaletsizliği önlemektedir. Temelde yatan etik değerler, insanın başka bir insanı düşünmesi yani bütüne karşı sorumluluk hissetmesini sağlamaktadır (Aral, 2008: 15). Politikanın bozulmaması, ahlakla olan bağının korunması ile doğrudan ilişkili olmaktadır. En üst iyiyi veya değeri, ahlaki ilkelere uygun ve adil olarak kamusal alanda gerçekleştirebilmek, politikanın gerçek amacına ulaşmasıdır. Bu durumda politik ahlak korunarak daha iyiye ve adil olana erişilebilmektedir (Aral, 2008: 16). Politik alan, insanlığın kötü olan bütün durumlardan kaçabilmelerini sağlamaz. Ancak yine de yasalarla birlikte insanlık dışı kötülükleri ve uygulamaları bertaraf eder. Bu bağlamda da toplumsal, siyasal ve ahlaki olarak bir sahne oluşturur (Blackburn, 2003: 81).

Toplamda üç temel etik problemi olduğu ifade edilebilir. Bunlar: en yüksek iyiyi isteme, doğru eylemde bulunma ve irade özgürlüğü problemleridir (Özlem, 2004: 30). İnsanların, grupların, partilerin ve devletin kısacası herkesin kendisine ait ve daima ulaşmaya çalıştığı *en yüksek iyi anlayışı* bulunmaktadır (Özlem, 2004: 31). Diğer problem ise, en yüksek iyiye ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen *doğru eylem* problemidir. Doğru eylem, beraberinde erdem ve vicdan problemlerini de getirmektedir. Erdem, kişinin sahip olduğu yetenekleri ifade ettiği üzere, belirli faziletlerle sahip olmaktır. Vicdan ise, kişinin eylemleri ve ahlaki ilkeleri arasındaki ilişkiyi denetler (Özlem, 2004: 35). Erdem ve vicdan, doğru eylemin ölçütünü etkilemektedir. Son problem olan irade özgürlüğü problemi ise, insanın eylemlerini istediği yönde gerçekleştirebilme özgürlüğüne sahip olması nedeniyle, eylemlerinin ahlaki yönüne kendisinin karar vereceği anlamını ifade eder. Bu nedenle insanın kendisi, arzu ettiği bir davranış yolunu seçebilir (Özlem, 2004: 36). Bu nedenle etik kuralların yasal bir boyutta oluşturulması ve geliştirilmesi, bireylerin davranışlarını belirli değerler üzerinden sergilemesine yardımcı olmaktadır. Yasal olarak oluşturulan etik ilkeler, toplumda uzlaşmayı mümkün kılar ve sorumlulukların yerine getirilmesini sağlar. Bununla birlikte toplumlarda ilkelere dönüşen etik değerler/ahlaki normlar bu durumu destekler. Toplumlar da bu şekilde evrensel ilkelere dönüşen belli başlı temel etik ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler: *doğruluk-dürüstlük, tarafsızlık, sorumluluk ve adalettir* (Küçüköğlü, 2012: 179).

Kişilerin kendi “iyi” anlayışları, ahlaki durumları ve kültürleri, içinde oldukları kurumları; kurumların kültürleri de kişileri etkilemektedir. Bu nedenle bireylerin kendilerine ait değerleri çıkar çatışmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle bir örgüt çatısı altında (siyasi partiler-milletvekilleri, kamu kurumları-personel/yönetici vb.) yaşayan bireylerin, yukarıda sıralanan ilkelere uyum sağlaması,

örgüt içinde çatışmayı önlemektedir. Dolayısıyla kamusal alanda etik değerlerin ilkeleşmesi, kendi siyasal etiğini yaratır. Bu bağlamda politik etiğin kamusal alan içindeki yerinin açıklanabilmesi için sıradaki başlık altında kamusal alan içinde gerçekleştirilen iletişimin ve söylemin etik boyutu tartışmaya açılacak, siyasal etik kavramı ise Jürgen Habermas'ın söylem etiği üzerinden incelenecektir.

Jürgen Habermas ve Söylem Etiği Teorisi

Söylem etiği teorisi, iletişimin gerçekleştirildiği alan içinde belirli ahlaki savların belirli geçerlilik nedenlerinin sunulmasıyla birlikte bu alan içindeki söylemlerin (tartışmaların) iletişimsel ve ahlaki boyutunu nesne olarak ele alan bir kuramdır. Kuram gereğince tartışmayı yürüten katılımcıların, müzakere etme yoluyla bir uzlaşmaya (*consensus*) varabilecekleri ve uzlaşma ortamının mümkün olabileceği kabul edilmektedir (Dursun, 2012: 36). Bu nedenle söylem etiği, iletişimin kamusal alan içindeki yerinin etik ve politik teorisini kurgulamayı amaçlamıştır. Bu yönüyle siyasal ve iletişimsel bir etik yaklaşımdır (Finlayson, 2005: 19).

Teorinin diğer adı ise, “dilini bilişselci etiği”dir. Habermas'ın bu tamlamayı kullanmasının nedeni ismin, iletişimin gerçekleştirildiği alan içinde kullanılan ifadelerin niteliğini açıklıyor olmasıdır. Çünkü Habermas'a göre, iletişim içinde kullanılan ifadeler, içlerinde doğruluk veya yanlışlık yargılarını barındıramazlar. Çünkü “Bu doğrudur” veya “Bu yanlıştır” gibi söylemler, ifade edilen argümanlar hakkında herhangi bir gerekçelendirilme yapılmaksızın, durum hakkında yargılanma yapılmasına neden olmaktadır. Ona göre iletişim ortamında yer alan aktörler, akılcı/rasyonel nedenler sunarak, söylem ortamında söylemleri konusunda ikna etmeye çalışmalıdırlar (Dursun, 2012: 36). Buradan hareketle söylem etiğinin, baştan gerekçelendirilmiş yargıları engelleyerek iletişimde manipülasyona müsaade edilmesinin önüne geçmeyi amaçladığı dile getirilebilir. Çünkü bu durum müzakere etmeyi ve etkileşimi engelleyen bir faktördür.

Habermas için iletişim, tekil bireyler arasında etkileşim yaratmaktadır. İletişimin yarattığı bu etkileşim, toplumda var olan tekil bireylerin birbirleriyle karşılıklı olarak hareket ettikleri ahlaki bir alanda kendisini göstermektedir (Çiğdem, 2008: 82). Bu sebeple Habermas, iletişim kuramını *evrenselleştirme ilkesiyle* birlikte evrenselleştirerek, kullanılan normların meşruiyetini sağlamaktadır. Herkes, iletişim için geçerli sayılan nitelikleri kabul ederek iletişime başlar. *Ahlaki ilke* gereğince normlardan etkilenebilecek olan veya etkilenen herkesin rızası olması ön koşuluyla normlar kabul edilir veya dışlanır. İletişimin bu yönü Habermas'a göre kamusal alanda sunulabilen ve öğretilen bir ilkedir. İletişimsel bu öncüller gerçekleştirildiği takdirde söylemlerin sonuçları da kabul edilebilir hale gelmektedir. Daha önce ifade edildiği üzere, Kant'ın evrensel maksimini kullanan Habermas, bunu söylem etiğine uygulamıştır (Dursun, 2012: 37). Topluluğun itiraz edebilmek için gerekçelendiremediği değerler, üst değer haline gelerek evrenselleşmektedir (Öztürk, 2007: 60). Daha önce ifade edildiği gibi adil olmak, eşit olmak, erdemli hareket etmek gibi ilkeler kamusal alanda evrensel hale gelmiş ilkelerdir. Bu ilkeler, uzlaşmayı mümkün kılmaktadır.

Uzlaşmanın diğer aracı ise, uzlaşabilmek için *ideal konuşma ortamının* yaratılmasıdır (Dursun, 2012: 37). İletişimi gerçekleştirmek adına belirli davranış ve tutumlar sergileyen bireyler, iletişimsel eylemin kurallarına göre söylemlerinin geçerliliklerini sağlamalıdır. Kendi savını öne süren birey, diğer bireylerin akıl yürütme sürecinden geçerek argümanının geçerliliğini sağlayabildiği takdirde herkes için geçerli ve bağlayıcı bir norma erişir. Bu geçerliliği mümkün kılan aynı zamanda dilin kullanımınıdır. Kullanılan dil anlaşılır, güvenilir ve samimi olduğu müddetçe söylem alanında kabul edilmektedir (Yükselbaba, 2010: 153). Söylem bu şekilde kendi kanıtlarını, kendisi üretmektedir. Kanıtlar, söylemin nesnellüğünün/rasyonelliğinin ölçüsü olmaktadır (Habermas, 1997: 405). Habermas'a göre dilin kullanımı üçgen şeklindedir: konuşan, işiten ve dünyanın arasında anlamsal bir üçgen ilişki oluşmaktadır. Anlamın bağlayıcılığı, konuşanı da işiteni de eşit oranda bağlamaktadır (Finlayson, 2005: 33).

Söylem etiğinin bir başka özelliği ise, tarafsızlığıdır. Söylem etiği, çıkarlardan bağımsızlaşmak olarak tarafsız değildir. Ancak argümanın evrensel olarak geçerli olabilmesi için bireylerin savlarını kendi çıkarlarından bağımsız olarak dile getirmesi gerekmektedir. Onun tarafsızlığı, söylem sürecinde ifade edilen argümanın, açık ve samimi olarak ifade edilmesinin ardından katılımcıların kendi akıl süzgeçlerinde argümanı tartması ve benimsemesidir (Yükselbaba, 2010: 158). Çünkü argüman, açık ve tartışılabilir olduğu sürece müzakere edilebilir bir durumdadır. Argüman kapalı olduğu takdirde, dogmatik hale gelmeye başlamaktadır. Bu nedenle argümanın rasyonelliğini belirleyen etmen üzerine tartışılabilmesi ve rasyonel olarak uzlaşma varılabilmesidir (Habermas, 2001: 42). Dolayısıyla Habermas, söylem ortamında argüman sunulurken, argümanın ikna edebilme yeteneğiyle birlikte sunulmasını ve dilin güzel kullanılmasını önermektedir.

Söylem etiği, farklı perspektiflerin karşılıklı olarak müzakereye açılması ve söylemlerin tartışmaya açılarak benimsenmesi, bu şekilde de topluluk içinde uzlaşmaya gidilmesi amacını gütmektedir. Süreç, herkes için rasyonel neden ve sonuç ilişkisi barındırmaktadır. Böylelikle söylem, herkesin rasyonel çıkarlarını taşıyacak ve evrensel boyuta ulaşacağı için evrensel ahlak yasalarını da beraberinde getirecektir (Yükselbaba, 2010: 158). Çünkü söylem etiği *adillik ilkesiyle* öne çıkmaktadır. Kant'ın ahlak felsefesinin izlerinin görülebildiği söylem etiğinde, söylemin yalnızca iyi veya doğru olarak kabul edilebilen kavramları içermesi değil, öncelikli olarak adillik ilkesini barındırması beklenir (Duran, 2017: 64). Söylemin adil ve iyi olması, onun şeffaflık ve açıklık (netlik) ölçütünü de belirlemektedir (Habermas, 2001: 65).

Söylem etiğinin bir diğer özelliğinin ise, *aleniyet ilkesi* olduğu ifade edilebilir. Müzakerelerin aleniyet ilkesine uygun olarak yapılması ve kamuoyunun siyasi gelişmelerden haberdar edilmesi, kamuoyunun kamusal alanda etkili olmasını sağlamaktadır. Habermas'a göre bu şekilde seçmenler ve milletvekilleri arasındaki bağlantı da kurulmuş olmaktadır (Habermas, 2003: 171-172). Ona göre,

topluluğun bilgilendirilmesi için müzakerenin aleniyeti zorunludur. Aleni meclislerin hakim olduğu topluluklar, beraberlik ruhunun yüksek olduğu ve siyasal muhakeme sürecinde sağlıklı fikirlerin yaygın olduğu topluluklardır (Habermas, 2003: 198).

Habermas'a göre bu sürecin uygulanmasının ve toplum içinde iletişimin kurulmasının en önemli yolu kitle iletişim teknolojileridir (Habermas, 2003: 400). Habermas, iletişim teknolojilerinin "otorite potansiyeline sahip oldukları" yönündeki eleştirilere katılmaz, aksine kitle iletişim araçlarının "özgürleştirici bir potansiyele sahip olduğu" görüşünü savunur (Timur, 2012: 210). İfade edilebilir ki kamusal alandaki süreçler ve toplum arasındaki ilişkinin niteliği bakımından iletişim teknolojileri önemli bir yer tutmaktadır.

Habermas'a göre insan hakları tamamen geçerli olan bir ahlaki söylem yaratmamaktadır. Ancak Habermas'ın söylemin ahlaki yönüyle ortaya koymaya çalıştığı çözüm yolu, söylemin uzlaşma sağlama kapasitesi dolayısıyla çatışmayı an aza indirmektir (Finlayson, 2005: 87-88). Habermas'a göre evrensel olarak güvence altına alınmış hakların korunabilmesi için yasal ve ahlaki değerler olması gerekir. Her siyaset kendisine özgü olan etik değerleri barındırmaktadır. Çünkü her toplum farklı ve kendisine özgü olan etik değerler sistemine sahiptir. Bu durumda her hukuk sistemi aslında yalnızca evrensel sistemi yansıtmaz aynı zamanda kendi sistemini de yansıtır. Yasal kurumların ve toplumun kendisine ait birden fazla etik çeşidi bulunabilmektedir (Keat, 2009: 367) Habermas, toplumsallaşma sürecinde bireylerin bakış açısını tartabileceği için "ortak iyi" de uzlaşmayı/müzakere yoluna gitmeyi önerir (Çoşkun, 2012: 190) Çünkü etik, insanların bir arada yaşayabilmesi için kamusal alandaki eylemlerin niteliğinin standartlaşmasını sağlamaktadır. Standartlaşan ilkeler ise, belirli kuralların türetilmesine ve türetilen bu kuralların da denetlenmesinin gerçekleştirilmesi sorununa odaklanır (Çoşkun, 2012: 188-189).

Görüldüğü üzere Habermas, müzakereci söylem ortamında, iletişimsel söylem etiği geliştirmiş ve ona birtakım özellikler atfetmiştir. Habermas'ın söylem etiğinin kamusal alan içindeki siyasal aktörler ve yurttaşlar açısından siyasal etikle ilişkili olan rolü/etkisi çalışmanın odak noktasıdır. Bir sonraki başlık altında, Habermas'ın söylem etiğinin nitelikleri, kamu görevlilerine yönelik olarak yayımlanan yasal düzenlemelerle birlikte ele alınacaktır.

Siyasal Alanda Etik Söylem ve Davranış Biçimleri: Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge Örneği

Bu başlık altında 5176 sayılı "Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile 13.04.2005 tarihli olarak Resmi Gazetede yayımlanan "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ve ondan temel alınarak hazırlanan "Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge" incelenmiştir. Bu bağlamda yönerge, Habermas'ın söylem etiği

kuramı doğrultusunda ele alınarak, siyasal aktörlerin kamusal alandaki davranış rollerine yönelik olarak etik ilkeler ve bu ilkelerin, yurttışa yönelik olan yansımaları tartışılacaktır.

Kanunun ve Yönergenin¹ amacı, Avrupa Birliği Başkanlığında etik kültürü yerleştirebilmek ve devamlılığını sağlamaktır. Yönerge, kurum içindeki görevli yöneticilerin ve personelin, görev süreleri boyunca etik ilkelere uygun olarak davranmaları konusunda yol göstermek ve görevlerinin ifasında *dürüstlük*, *adalet*, *tarafsızlık* ve *saydamlık* ilkelerine uygun davranmalarını amaçlamaktadır. Bu kapsamda yönerge, sıralanan bu ilkelere uyulmaması halinde, etik ihlal durumu hakkında görüş beyan etmek üzere çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir (AB Başkanlığı, 2020: 1).

Etik literatürünün, Habermas'ın söylem etiğinde de kendisini göstermiş ve standartlaşmış olan *adalet*, *doğruluk*, *dürüstlük* ve *anlaşılabilirlik* olmak üzere dört temel ilkeye sahip olduğu ifade edilebilir (Yoğurtçu, 2016: 320). Ayrıca daha önceki başlıklarda detaylandırıldığı üzere bu ilkelere ek olarak *tarafsızlık* ve *sorumluluk* ilkeleri de dahil edilmektedir (Küçükoğlu, 2012: 179). Yönergede ele alınan temel ilkeler, söylem etiği teorisinde yer alan etik ilkelerle aynı olup, bu ilkeler kapsamında düzenlenmiştir.

Dürüstlük ilkesi gereğince, bütün işlem ve eylemlerde yasal, eşit ve adil davranış rollerinin uygulanması istenmiştir. Bu nedenle kişilerin görev süresince din, dil, ırk, felsefi inanç, cinsiyet ve siyasi düşünce gibi sebepler dolayısıyla insan hak ve özgürlüklerine aykırı olarak davranamayacakları belirtilmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 5/1d). Dile getirilebilir ki siyaset, birey hak ve özgürlüklerini korumakla yükümlü olduğu için siyaset de adil ve eşit bir ortamı mümkün kılmalıdır (Yılmaz, 2013: 37). Söylem etiği teorisi de herkesin rızasına dayalı olan normların etik olarak geçerliliğini savunmuştur. Bu nedenle kamusal alanda, yurttışlar arasında ayrımcılık gerçekleştirmek, normların meşruluğunu baltalayabileceği için siyasal bir etik ihlali olduğu ifade edilebilir.

Yönerge gereğince, takdir yetkisinin yalnızca kamu yararı ve hizmetinin söz konusu olduğu durumlarda kullanılması gerekmektedir. Gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak ayrıcalıklı, taraflı, belirli bir zümrenin, siyasi partinin veya kişinin yararına olacak doğrultuda davranılması engellenmiştir (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 9/2). Bu kapsama daha önce görev yapmış olan eski personel ve yöneticiler de dahildir (AB Başkanlığı, 2020: 5/1n). Dile getirilebilir ki her bireyin sahip olduğu etik ilkeler gereğince de bireylerin yalnızca kendisinin karar verebileceği birtakım toplumsal ve siyasal düşünceleri mevcuttur. Ancak kendi

¹ "Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge". Çalışmanın devamında *yönerge* olarak anılacaktır.

düşüncesini ast-üst ilişkisine veya kamuoyuna yansıtması “mesleki etiğin” bir göstergesidir (Özdemir, 2008: 183). Bu nedenle ilkeler, dürüstlüğü ve tarafsızlığı hedeflerken aynı zamanda özel alana ait olguların kamusal alandan uzaklaştırılması görevini görmektedir. Bu durum söylem etiğinde yer alan rasyonel karar verme süreci açısından önem taşımaktadır. Özel alana ait olgular ve düşünceler, üzerinde uzlaşmaya varılamayacağı veya ikna yoluyla karşı tarafa kabul ettirilemeyeceği için kamusal alanda rasyonel olarak tartışılmamaktadır.

Yönetici pozisyonunda yer alan kişilerin, kendilerine yönelik olarak hizmet, çıkar veya haksız kazanç sağlamaları, talep olmasa dahi kendisine sunulanları kabul etmesi etik ilkelerin dışında değerlendirilmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 5/1e). Ekonomik katkısı olan veya olmayan her türlü hediye, etik yönergesi kapsamında görev yoluyla çıkar sağlamak olarak nitelendirilmiştir (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 15/2). Bu ilke gereğince, yolsuzluk gibi büyük etik ihlallere dikkat çekilebilir (Özdemir, 2008:188). Dolayısıyla kamuoyuna ait bürokratik mekanizmaların kişilerin kendi lehine olmaması amaçlanmıştır. Söylem etiği kapsamında, yararın ortak ve herkes için olması gereklidir. Bu nedenle söylem etiğinin, tekil yararı dışladığı ifade edilebilir.

Yönerge kapsamında yöneticilerin ve personelin, yetkilerini aşması, gerçek dışı beyanda, vaat, girişim veya taahhütte ve aldatıcı davranışlarda bulunmaları etik dışı davranış biçimi olarak kabul edilmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 5/1k). Bu durum doğruluk ilkesine uygun hareket etmeyi göstermekle birlikte söylemin ahlaki ve siyasal yönünü törpülemektedir. Bu durumda iletişim içinde dilin doğru ve net kullanılmasını engellenmekte, halkın şeffaf bilgi alma hakkı zarar görmektedir. Yöneticilerin veya seçilmişlerin sahip oldukları gücü kötüye kullanmamaları ise sorumluluk etiğidir. Kişilerin kendi ahlaki davranışları, etik ilkeler gereğince kamusal alanın dışında bırakıldığı için örgüt etiğiyle hareket edilmelidir. Bu durumda örgüt etiği, birey erdem vasıflarına sahip olsun veya olmasın, sahip olunan gücün kötüye kullanılmasını engelleyebilmektedir (Yılmaz, 2013: 47).

Etik, “ben-perspektifi” yaklaşımından uzaklaşarak “biz-perspektifine” geçiş sağlamaktadır. Bir yasanın veya normun kabul edilebilirliği, ortak iyiye ne ölçüde katkı sunduğunun analiz edilmesidir. Bu nedenle etik ilkelerin gözetilmesi aynı zamanda yurttaşın siyasal alana etki edebilmesini sağlamaktadır (Yoğurtçu, 2016: 320). Yönerge kapsamında saydamlık, katılımcılık ve bilgi verme temasını kapsayan madde gereğince, halkın bilgi edinmeye yönelik olan haklarını kullanmasına yardımcı bulunulması ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu doğrultusunda da istenilen belgelerin veya bilgilerin halka sunulması gerekmektedir. Bununla birlikte yönerge, Başkanlığın faaliyet ve denetim raporları, ihale süreçleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca yasal bir engel yoksa halkın, doğrudan ve dolaylı karar alış sürecine katılabileceğini belirtmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 5/11). Bu noktada yukarıda da ifade edildiği üzere Habermas’ın iletişim teknolojileri hakkındaki görüşleri hatırlatılabilir. İletişim teknolojileri, katılımcılık ilkesi dahilinde “özgürleştirici potansiyele sahip” olan bir araç olabilme ihtimali mevcuttur. İletişim teknolojileri, kamuoyunun hızlı ve doğrudan bilgi edinmesine

olanak vererek, siyasi gelişmelerden haberdar olunmasını sağlayabilmektedir. Aynı şekilde siyasi aktörler de iletişim teknolojileri yoluyla halka ulaşarak, siyasal etiğin şeffaflık ilkesini uygulayabilmektedirler.

Bu bağlamda yönerge kapsamında ise, yöneticiler hesap vermekle yükümlü olmakla birlikte kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında kamusal değerlendirmelere ve denetime açık olmak zorunda olup, kurumsal politikalara ve amaçlara uygun davranması, yolsuzluğa karşı önlem alınabilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte personeli, “etik davranış ilkeleri” konusunda ikaz etmeli ve gözetmelidirler (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 20/2). Şeffaflık, anlaşılabilirlik ilkeleriyle birlikte bu durum aynı zamanda aleniyet ilkesi ile bağlantılıdır. Daha önce de ifade edildiği üzere Habermas’a göre siyasi süreçlerin aleniyet durumu yükseldikçe siyasi aktörler, halkla daha fazla bağ kurmaktadır. Halk bilgilendirildikçe, müzakereye varan etik süreç güçlenmektedir.

Söylem etiği kapsamında öne çıkan diğer başlık ise, ortak iyiye varılarak uzlaşmanın sağlanmasıdır. Siyasal alanda üst değerlerin oluşturularak standartlaşması ve uygulanması, etik davranış kalıplarını doğurmaktadır. Siyasal etiğin ortak amacının ise, kamu yararı olduğu dile getirilebilir. Bu sebeple siyasi kurum ve kişilerin görev ifası sırasında kamuoyu için “en yüksek iyiyi” hedeflemeleri gerektiği dile getirilebilir.

Yönergeye göre de görevin yerine yetirilmesi süresince birey, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilme, saydamlık ilkelerine uymalı ve halka hizmet bilinciyle hareket etmelidir (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 5/2). Yönerge, ülkenin çıkarlarına yönelik olarak hareket edilmesini ve toplum refahının gözetilmesini amaç ve misyon edinmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 5/1ç). Bu durum kamuoyunun ortak çıkarlarının gözetilmesi aşamasında etkin olan aktörlerin kişisel tercihlerinin, ahlaki yapılarının ve çıkarlarının geri planda kalmasını sağlamaktadır. Diğer bir deyişle “doğru-yanlış” veya “iyi-kötü” gibi yargılamaları kişinin şahsından uzaklaştırmaktadır (Çevikbaş, 2006: 266). Böylelikle toplumda siyasetçilere ve siyaset kurumuna duyulan güven yükselişe geçmektedir (Yılmaz, 2013: 36). Bu durum kişilerin değer yargılarını, kamusal alandan uzaklaştırmakla birlikte aynı zamanda söylem etiği kapsamında argümanlara, baştan gerekçelendirilmeden değerlendirilme fırsatını vermektedir.

Ayrıca yönerge, kamuoyunun güvenini sarsmayacak şekilde ve halkın adalet ve güven duygusuna şüphe düşürmeyecek biçimde davranmalarını öngörmektedir (AB Başkanlığı, 2020: 5/ 1e). Bu tür etik ihlalleri, siyasi kurumlara karşı kamuoyunda güven kaybına neden olarak, seçimlere, siyasi partilere, siyasal makamlara yönelik katılım isteğini ve ilgisini azaltmaktadır. Katılımcılık ilkesi zarar görmektedir (Yılmaz, 2013: 48). Bununla birlikte iktidarın meşruiyeti, onu oluşturan bireylerin tamamının rızalarını, *neyin yasal olduğunun* ortaya koyulması amacıyla hukuk yoluyla seçilmişlere

aktarmasını ifade etmektedir. Bu durumda bireyler, yasallığın işleyişine karşı inanç ve güven hissetmektedirler (Habermas, 2001: 284-285). Bu nedenle söylem etiği çerçevesinde katılımcılık ilkesinin zarar görmesinin, söylemin meşruluğunu da olumsuz etkilediği ifade edilebilir. Bireylerin, yasal işleyişin etik sürecine karşı olan güvenlerini ve inançlarını kaybetmeleri meşruiyet duygularını sarsarak ve halihazırda devretmiş oldukları hakkın ihlal edildiği düşüncesinin de etkisiyle birleşerek, kamusal alana katılım gösterme isteklerinden vazgeçebilecekleri dile getirilebilir.

Yine yönerge gereğince kişilerin, personele ve kamuoyuna karşı saygılı ve nazik davranması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 11/2). Etik davranış ilkeleriyle uyuşmayan davranışlar sergileyenlerin veya eylemlerde bulunanların veya bu durumu talep eden kişilerin yetkili makamlara bildirilmesi de etik davranış ilkelerinin kapsamına alınmıştır (AB Başkanlığı, 2020: 5/ 1g). Bu hususta söylem etiğinin, dil ile ilgili olan görüşleri hatırlatılabilir. Habermas'a göre argümanların içten ve nazik olarak sunulması, rasyonel/mantıksal çıkarım kabul sürecini kolaylaştırmaktadır. Aksi takdirde rasyonel çıkarım gerçekleştirme sürecine uygun bir argüman dahi olsa, karşı tarafın bu argümanı kabul etme geçerliliği azalarak, söylemden uzaklaşma eğilimi gösterecektir (Habermas, 2001: 321). Bu sebeple saygılı ve nazik davranmakla birlikte konuşmaların ve hitabetlerin ikna etmeye yönelik gerçekleştirilmesi, bu etik ilkeyi güçlendirebilir. Aynı zamanda söylemlerin geçerlilik durumu yükselebilir ve kabul süreci kısalsabilir.

Yönergenin kapsamında olan bir diğer husus ise, çıkar çatışmasının önlenmesidir. Görevinin ifasını sürdüren kişinin çevresine yönelik olarak menfi ilişkilerden kaçınması aynı zamanda kendisinin çıkarlarının, görevinin çıkarlarıyla çatışmasını engellemek durumundadır (AB Başkanlığı, 2020: 5/1g). Çıkar çatışması aynı zamanda örgüt içi etik kültür içinde de çıkar çatışması yaratarak uyumsuzluklara sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda hedeflenen çıkar, örgütün veya toplumun rasyonel ortak çıkarı diğer bir ifadeyle "ortak iyi" olmalıdır. Söylem etiğinin amaçladığı "ortak iyiye" erişebilmek düşüncesi kamusal alan için kişisel çıkarların özel alanda bırakılması olarak yorumlanabilir. Böylelikle siyasi aktörler ve kurumlar, kamuoyu için "ortak iyiye" ulaşabilir ve "ortak iyi" üzerinden uzlaşmaya gidebilir. Ancak söylem etiği, uzlaşma sırasında etik değerlerin korunabilmesi için bireylerin rasyonel olarak birbirlerini denetleyebileceğini de ileri sürmektedir. Ancak teori kapsamında yurttaşların tamamının etik denetimi gerçekleştirebilmesi imkanlar dahilinde değildir.

Yönerge kapsamında bu duruma örnek olarak bir Etik Komisyonunun kurulmuş olduğu ifade edilebilir (AB Başkanlığı, 2020: 6/1). Komisyonun değerlendirme sonucunun personelin özlük dosyasında saklanmasına ve personele ilişkin disiplin soruşturmasında değerlendirilmesine karar verilmiştir (AB Başkanlığı, 2020: 8/1c). Etik Komisyonu, etik kültürün geliştirilmesi ve teşvik edilmesini sağlamanın yanı sıra aynı zamanda personelin karşılaştığı etik problemlere dair başvuru halinde içinde görüş bildirir (AB Başkanlığı, 2020: 7/1ç). İfade edilebilir ki etik davranış ilkelerini denetleyen bir komisyonun varlığı siyasi aktörleri kamusal alan içinde etik ilkelere daha bağlı kılabılır

ve söylem etiği teorisinin ana teması olan *müzakere edilebilir bilgi* anlayışını güçlendirebilir. Yurttaşların müzakere edebilmeleri adına bu noktada iletişim teknolojilerinden faydalanabilir. İletişim teknolojileri, sanal ortam içinde hızlı bir biçimde etkileşim sağlayabildiği ve kısa süre içinde sonuç almayı mümkün kılabildiği için yurttaşlara ulaşmak amacıyla kullanılacak bir platform sağlayabilir.

Bununla birlikte yukarıda ifade edilen yönetmelik ve yönergeler, aynı zamanda etik kültürün yerleştirilmesini ve etik davranış ilkelerinin uygulanmasını amaçladığı için gerekli olan her türlü araştırmayı ve çalışmayı yapmayı hedeflemiştir. Bu sebeple bilimsel toplantılar, anketler, kamuoyu yoklaması ve araştırmalar yaptırır. Kamu görevlileri için eğitimler organize eder ve yürütür. Bu bağlamda diğer kamu kurum ve kuruluşlarla, bakanlıklarla, mahalli idarelerle, üniversitelerle ve STK'larla iş birliği yapabilir (Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2005: 25/2). İfade edilebilir ki etik sürecinin ilerlemesi bakımından diğer kurum ve kişilerle iştirak edilmesi, etiğin kamusal alan içindeki pratiğini güçlendirici etkide bulunabilir. Bununla birlikte siyasal etik kavramı kamusal alandaki aktif ve farklı olan aktörlerin katılımını da gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla yalnızca yasalar değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal aktörler de kişileri etik davranış ilkelerine uymaları için zorlayabilir. Ek olarak siyasi kurum ve kişilerin etik ilkelere uygun bir biçimde hareket edebilmeleri adına *ombudsmanlık kurumu* kurulabilir.

Ombudsmanlık kurumu, daha önce ifade edilen şeffaflık, adillik, dürüstlük vb. gibi etik ilkelerin uygulanışını kuvvetlendirebilir. Yozlaşma, yolsuzluk vb. gibi kötü yönetim biçimine ait olan uygulamaları kamusal alanın dışına iterek, etik ilkelerin ve yönetişimin kuvvetlenmesini sağlayabilir. Böylelikle etik davranış ilkelerinin kurumlara yerleşmesini sağlayarak toplumun ve örgütlenmelerin geneline bu davranış biçimini yayabilir. Bununla birlikte kurum, şikayetleri dikkate almak suretiyle tarafsız ve şeffaf şekilde işlem ve araştırma yaparak etik ilkelere uyumu güçlendirebilir, uyumu zorunlu hale getirebilir (Doğan ve İnankul, 2020: 336). Ombudsmanlık kurumu, siyasi kişi ve kurumların etik davranış ilkelerine uymaları sürecinde de kullanılacak bir denetleme mekanizması olarak öne sürülebilir. Bu anlamda kurum, siyasi kişi ve kurumlar için etik davranış ilkeleri hususunda sınırlayıcı bir etkide bulunabilir. Ayrıca bu konuda kamuoyu tarafından gerçekleştirilen şikayetleri de göz önüne alabilir, bu yönüyle de siyasi kurum ve kişileri, etik konusunda soruşturulabilir hale getirebilir.

Söz gelimi yasalar ve yönergeler, insanı dışardan zorlayarak davranışlarına etki ederken, etik davranış ilkeleri ise, insanı içerden denetlemektedir (Özdemir, 2008: 182). Aynı durum, siyasi kurum ve kişiler için de geçerlidir. Bu noktada “örgüt etiği” “toplumsal etiğe” dönüşmektedir. Çünkü örgüt içinde yerleşen etik kültür, topluma yayılmaya başlayarak tüm toplumun aynı şekilde davranmasını sağlayabilecek karşılıklı bir ilişkidir (Özdemir, 2008: 183). Toplumsal etiğin zayıflatılması, sosyal dokunun da zayıflamasına neden olmaktadır. Bu toplumlar az gelişmiş toplumlar olmakla birlikte demokratik performansın zayıfladığı ülkelere dönüşmektedirler (Eryılmaz, 2008: 5). Etik yönetimin

uygulanabilmesi için siyasi ve bürokratik yönetim, hukuki olarak çerçevesiyle etik ilkelere sahip olmalıdır. Kamuoyunun ise, bu konuda hassas olması sağlanmalı ve etik konusunda bilinçlendirilmelidir (Eryılmaz, 2008: 9).

Sonuç

Habermas'ın söylem etiği teorisi aslında müzakereci boyutuyla yurttaşların kamusal alana katılarak karar alım süreçlerine etki etmeleri ve aynı zamanda süreçte denetleyici olarak rol oynamaları üzerinde durmaktadır. Ancak yurttaşların kamusal alana doğrudan katılımı, günümüz liberal demokrasilerinin açmazlarından birisi konumundadır. Etik ilkelerin güçlendirilmesi ise, siyasal kişi ve kurumları etkileyerek, yurttaşların kamusal alana etki etme oranlarını da güçlendirmektedir. Bu nedenle Habermas'ın söylem etiği, siyasi aktörler ve kurumlar bazında ele alındığında siyasal etik anlayışını güçlendirerek, yurttaşın siyasal kurum ve kişilerle olan ilişkisini olumlu olarak etkileyebileceği ifade edilebilir. Söylem etiği teorisinin ilkeleri olan *doğruluk*, *dürüstlük*, *adillik*, *sorumluluk*, *tarafsızlık*, *anlaşılabilirlik*, *şeffaflık* ve *saydamlık* ilkeleri, müzakereci siyasal etik ilkeler olarak etik literatürünü güçlendirmektedir. Bununla birlikte *aleniyet ilkesinin* üzerinde duran söylem etiği, aslında siyasal kişi ve kurumlara yönelik olarak ele alındığı takdirde siyasal aktörlerin davranış rollerine etki edebilir. Çünkü etik anlayışını, kamuoyunun ortak iyiliğine yönelik olarak ele alan söylem etiği, kamu yararı götmeyen her türlü iş ve eylemi, etik dışı olarak ele almakta ve bu eylemleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada ele alınan “Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge” ve kanunun içindeki etik davranış ilkeleri ise, söylem etiği teorisiyle benzerlikler taşımaktadır. Bu sebeple siyasal etiğin güçlendirilmesine ilişkin öneriler getirebilir bir teori olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda mevcut etik ilkeler üzerindeki denetim arttırılırken, aynı zamanda etik davranış ilkelerini denetleyici komisyonun yetki alanını genişletmeye yönelik düzenlemeler yapılabileceği ifade edilebilir. Bununla birlikte aleniyet ilkesinin genişletilmesi suretiyle yurttaşların, siyasal kişi ve kurumlar üzerindeki etik denetim yetkisinin güçlendirilebileceği ve iletişim teknolojilerinin de bu amaçla kullanılabileceği dile getirilebilir. Dolayısıyla söylem etiği teorisi, siyasal kurum ve kişilerin etik davranış ilkeleriyle birlikte tartışıldığı takdirde etik davranış ilkelerinin güçlenmesine katkı sağlamasının yanı sıra, katılımcı demokratik sistemin güçlenmesine yönelik olarak da katkı sağlayabilir.

Söylem etiğiyle birlikte yoğrulmuş bir etik yasasının, yalnızca kamu görevlilerini değil aynı zamanda siyasal kişileri ve grupları da olumlu etkileyebileceği ifade edilebilir. Bu doğrultuda daha öncesinde kamu görevlileri için yayımlanan kanun ve yönergelerin benzeri niteliklere sahip olan bir siyasal etik yasasına ihtiyaç olduğu da vurgulanabilir. Böylelikle siyasal etik üzerine yasalaşma süreci sonucunda, yalnızca atanmışlar değil aynı zamanda seçilmişler için de geçerli olan standartlaşmış etik davranış ilkeleri oluşturulabilir. Bu noktada söylem etiği ilkeleri, siyasal etiğin yurttaş odaklı olmasını sağlayarak demokratik katılımı güçlendirebilir. Siyasal kişi ve kurumları şeffaflık, açıklık, saydamlık,

dürüstlük vb. gibi daha önce belirtilmiş olan ilkelerle birlikte hareket etmeye teşvik edebilir. Ombudsmanlık gibi kurumların, denetleyici rol oynamasıyla birlikte siyasi kurum ve kişiler davranış ve hareketleri bakımından yurttaşlara karşı bağlayıcı bir sorumluluk duygusuna sahip olabilir. Söz gelimi yurttaşlar, doğrudan siyasi alana müdahil olmakla birlikte söylem etiği ilkeleri gereğince siyasi alanda da aktif olabilir. Bu durum, Habermas'ın söylem etiğinin bir parçası ve tamamlayıcısı olan *müzakere edilebilir demokrasi ortamının* sağlanmasına katkı sağlayabilir. Toparlayacak olursak, siyasi bir etik yasası, yalnızca davranış biçimlerini düzenleme konusunda değil aynı zamanda demokratik ilkeleri güçlendirme konusunda da etkili bir yasa olabilir.

Yazar Katkıları: Metnin tamamı iki yazarın ortak ve eşit katkılarıyla oluşturulmuştur.

Çıkar Beyanı: Bu çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır. Tüm yazarlar iş birliği içerisinde bu çalışmayı hazırlamıştır.

Kaynakça

- Aral, H. (2008). İçbütünlük Sorunu ve Modern Politik Ahlak. *Journal of Arts and Sciences*, (10), 11-17.
- Aristoteles, (1975). *Politika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aristoteles, (1998). *Nikomakhos'a Etik*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- AB Başkanlığı. (2020). *Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge*. ABB. Ankara. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/etik_komisyonu/etikyonerge.pdf.
- Badiou, A. (2013). *Etik Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Büyükdöven, S. (1993). Aristoteles'te Mutluluk Kavramı. *Felsefe Dünyası*, (9), 41-45.
- Blackburn, S. (2003). *Ethics A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Cohen, J. (1995). *The Idea of Democracy*. USA: Cambridge University Press.
- Coşkun, S. (2012). Ahlaki Etik Olanaklılığı Olarak Söylem-Etiği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (18), 187-195.
- Çamlı, A. Y. (2019). Aristo'nun Referansı ile Geliştirilen Pratik-Rasyonellik Dinamiği. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 3 (2), 1-28.
- Çevikbaş, R. (2006). Yönetimde Etik ve Yozlaşma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 265-289.
- Çiğdem, A. (2008). Akıl ve Toplumun Özgürleşimi Jürgen Habermas Üzerine Bir Çalışma. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, K. C. ve İnankul, H. (2015). Ombudsmanlık Kurumunun Örgütlerde Etik Kurallar ve Davranışlar Konusundaki Yeri ve Önemi. *KTÜ SBE Sos. Bil. Derg.*, (10), 329-344.
- Dursun, Y. (2012). Söylem Etiği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (17), 35-42.
- Eryılmaz, B. (2008). Etik Kültürü Geliştirmek. *Türk İdare Dergisi*, (459), 1-12.
- Finlayson, J. G. (2005). *Habermas A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Habermas, J. (1997). *Bilgi ve İnsansal İlgiler*. İstanbul: Küyerel Yayınları.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.

- Habermas, J. (2003). *Kamusalın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Heller, A. (2006). *Bir Ahlak Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kant, I. (1999). *Pratik Aklın Eleştirisi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Keat, R. (2009). Choosing Between Capitalisms: Habermas, Ethics and Politics. *Res Publica*, (15), 355-376.
- Küçüköğlü, T. M. (2012). Etik Değerler ve Etiğin Kurumsallaşması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 177-185.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2005). Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete No (25785). Ankara. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/04/20050413-6.htm>.
- Özdemir, M. (2008). Kamu Yönetiminde Etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 179-195.
- Özkan, Ç. S. (2017). Kant'ta Apriori Bilgi, Kategorik Buyruk ve Özgürlük Kavramlarına İlişkin Bir Yapısöküm Denemesi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 295-316.
- Özkan, D. (2020). Aristoteles'te Ahlaki Bir Eylem Olarak Yönetim ve Politika. *Beytulhikme International Journal of Philosophy*, 10 (1), 135-156.
- Özlem, D. (2004). *Etik-Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap.
- Öztürk, A. (2007). Rawls'ın Adalet Teorisi ya da Biçimsel Hak Anlayışının Teorik Açmazları Üzerine. *I.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (37), 57-86.
- Sarıbay, A. Y. (2020). Politik Teori, Modernite ve Etik. *Doğu Batı Yayınları*, 1 (4), 55-61.
- Snare, F. (1975). John Rawls and the Methods of Ethics. *Philosophy and Phenomenological Research*, 36 (1), 100-112.
- Şen, A.F. (2012). Müzakereci Demokrasi ve Halkla İlişkiler: Kamu Yönetiminde Alternatif Bir Halkla İlişkiler Arayışı. *Journal of Yaşar University*, 27 (7), 4589-4610.
- Tepe, H. (2020). Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: "Etik" Kavramı, Tarihçesi ve Günümüzde Etik. *Doğu Batı Yayınları*, 1 (4), 11-29.
- Timur, T. (2012). *Habermas'ı Okumak*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Topakkaya, A. (2020). Kant'ın Ahlak(iliğ)in Metafizigi Adlı Yapıtında Etiğin Temellendirilmesi. *Doğu Batı Yayınları*, 1 (4): 69-79.
- Yılmaz, N. (2013). Siyasal Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Bilim ve Ahlak*, 35-59.
- Yükselbaba, Ü. (2010). Kant'ın Ahlak Felsefesinden Habermas'ın Söylem Etiğine Geçiş. *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi (HFSA)*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Yüksel, C. (2011). Ülkemizde ve Dünyada Siyasette Etik Değerler. *Journal of İstanbul University Law Faculty*, (1-2), 617-634